

CONCLUSIONS

L'Enquesta CASASIL ens ha permès oferir noves dades sobre les condicions de vida de les persones sol·licitants i beneficiàries de protecció internacional a Catalunya. Com hem vist al llarg de l'informe, en arribar a Catalunya, aquestes persones es veuen exposades a un mercat de l'habitatge altament segmentat tant per les diferències entre els territoris més i menys urbanitzats com pels diferents règims de tinença, i en el qual, a més, escasseja l'oferta d'habitatges adequats i amb preus accessibles, i on el parc social és pràcticament inexistent. En conseqüència, les seves trajectòries es caracteritzen per una elevada precarietat i inestabilitat, que es tradueix en una alta mobilitat residencial (ja que han viscut en una mitjana de 3,3 habitatges i 2,4 municipis l'any des de la seva arribada) i en una breu duració dels contractes de lloguer (un 31% dels contractes són de sis mesos o menys). D'altra banda, només una de les 301 persones enquestades residia en un habitatge de la seva propietat, tot i que el més habitual és que visquin en habitatges compartits. I el que és encara més greu, les dificultats en l'accés a l'habitatge sovint aboquen les persones sol·licitants i beneficiàries a situacions de risc d'exclusió residencial greu, amb quasi un 27% de les que han estat enquestades havent dormit al carrer alguna vegada des de la seva arribada, xifra que puja al 33% entre aquelles que han arribat fa menys d'un any.

Davant dels reptes actuals detectats al llarg d'aquesta investigació, es recullen finalment algunes propostes per millorar l'accés a l'habitatge de sol·licitants i beneficiaris de protecció internacional. La primera proposta fa referència a la rigidesa elevada del SAI, que deixa poc marge per adaptar-se de manera adequada a la gran heterogeneïtat de perfils dels destinataris del programa. Si bé és cert que l'any 2018 es van introduir certes modificacions al Manual de Gestió del sistema que ampliaven la capacitat per adaptar les duracions de cada fase al grau d'autonomia adquirida pels destinataris, el sistema segueix xocant amb un col·lectiu que té unes necessitats molt diverses i unes trajectòries d'integració complexes i no lineals. Tal com hem vist, qüestions com el sexe, la composició de la unitat familiar, la disponibilitat de xarxes socials, l'origen o el nivell educatiu i de competència lingüística afecten, en gran mesura, l'accés a l'habitatge i les condicions residencials de les persones sol·licitants i beneficiàries de protecció internacional. Una flexibilització del funcionament del sistema permetria adaptar-se als diferents perfils i necessitats i, sobretot, millorar la protecció de les persones més vulnerables, que sovint han de sortir dels dispositius d'acollida sense tenir una alternativa residencial clara. Això inclou, per exemple, les persones en edat de jubilació o amb problemes de salut física o mental que no poden accedir al món laboral però no compleixen els requisits d'estada mínima a Espanya per rebre una pensió no contributiva.

També en relació amb el funcionament del SAI, el segon aspecte a millorar és la transició de Primera fase (1) a Segona fase (2), on ja s'observen condicions laborals i residencials altament precàries i inestables, que encara

Davant dels reptes actuals, cal una flexibilització del funcionament del sistema que permetia adaptar-se als diferents perfils i necessitats i millorar la protecció de les persones més vulnerables.

Un altre aspecte a millorar és la transició de Primera fase a Segona.

Caldria un major acompanyament en la inserció residencial i una transició més progressiva, que respecti en la mesura del possible els processos d'arrelament social iniciats en la Primera fase.

s'agreugen més en sortir del sistema. Tal com hem vist al llarg d'aquest Informe, el pas a Segona fase és un gran repte per als destinataris del programa, que han de buscar el seu propi allotjament i enfrontar-se a les dificultats estructurals del mercat de l'habitatge, com són els elevats costos, la manca sistèmica de parc públic i les actituds xenòfobes i discriminatòries per part de propietaris i agències immobiliàries, entre d'altres. Dur a terme aquesta transició quan algunes persones encara no han assolit un nivell adequat d'autonomia residencial, sociolaboral i/o lingüística pot arribar a debilitar els processos d'inserció promoguts pel sistema d'acollida. S'hi afegeix el fet que, per causa de les demores tant en l'accés a aquest sistema com en la tramitació de les sol·licituds de protecció internacional, sovint el pas a Segona fase ja no coincideix amb l'atorgament del permís de treball.

Caldria, doncs, un major acompanyament en la inserció residencial i una transició més progressiva, que respecti en la mesura del possible els processos d'arrelament social iniciats en la Primera fase. Això ha de passar necessàriament per un augment dels recursos disponibles per part de les entitats socials per tal de fer un seguiment adequat dels usuaris. També passa per un increment de les ajudes econòmiques al lloguer i per una major adaptació d'aquestes ajudes als contextos locals que impedeixin que els destinataris del programa no es vegin abocats a dinàmiques de segregació residencial i mobilitat forçosa. Com hem anat apuntant, les persones que han trobat l'habitatge on viuen amb l'ajuda d'entitats socials i administracions públiques presenten unes millors condicions residencials, incloent-hi uns nivells més baixos de sobrecàrrega en les despeses d'habitatge. Aquesta situació es podria fomentar a través de la promoció de plans de seguiment i mentoria com el que inclou el Programa Català de Refugi, i amb la creació d'espais de trobada i intermediació amb diferents actors locals, com ara agències immobiliàries i borses d'habitatge social, possibles empleadors o iniciatives de la societat civil.

La tercera proposta fa referència a la necessitat de repensar la Fase prèvia (0), o d'Avaluació i derivació. L'augment notable de sol·licituds en els últims anys i el col·lapse subseqüent en la gestió dels procediments d'acollida han causat llargues demores per entrar al SAI, tot allargant durant mesos una fase que hauria de durar un màxim de 30 dies. Durant aquest període de temps, la major part dels sol·licitants de protecció internacional no tenen garantides les seves necessitats bàsiques, i només els casos més vulnerables tenen accés a una solució d'allotjament temporal a albergs, hotels o hostals. Així mateix, com hem vist, hi ha un nombre creixent de persones a l'espera de formalitzar la seva sol·licitud o que no tenen encara una plaça assignada que han de subsistir amb els seus propis mitjans o accedir a solucions d'emergència, com poden ser els equipaments per a persones sense llar. Algunes d'elles, però, acaben passant per situacions de carrer que poden comportar conseqüències a mitjà i llarg termini per a la seva salut física i mental. A més, com que la Fase prèvia no forma part de l'itinerari general d'acollida, és habitual que els sol·licitants hagin de canviar de província per entrar a la Primera fase del sistema i es desestabilitzin així els seus projectes d'integració. Caldria, doncs, agilitzar el procediment jurídic d'asil per tal de complir amb els terminis legals i evitar els llargs períodes d'espera, així com donar una major continuïtat i estabilitat als processos d'acollida ja des de la Fase prèvia del sistema.

Finalment, les condicions d'accés a l'habitatge de les persones sol·licitants d'asil són indissociables de les condicions actuals del mercat català. La manca d'habitatge assequible, les condicions cada vegada més estrictes per al lloguer i els processos de desplaçament i expulsió urbana són problemes estructurals que afecten de manera especial les poblacions més vulnerables i amb rendes més baixes. En aquest context, la inestabilitat de la seva situació administrativa i la dificultat extrema d'accedir al mercat laboral, així com les barreres lingüístiques, la discriminació i la manca de xarxes de suport, són obstacles que fan encara més precàries les trajectòries residencials de sol·licitants i beneficiaris de protecció internacional. Per fer-hi front, cal una reorientació de la política que consolidi l'habitatge com a pilar fonamental de l'estat del benestar. Això ha de passar no només per un augment del nombre d'habitatges socials i de lloguer assequible, sinó també pel foment de polítiques econòmiques i socials de caire universalista i per un reforçament de sistema de garantia d'ingressos.

També és necessari repensar la Fase prèvia, o d'Avaluació i derivació, i agilitzar el procediment jurídic d'asil per tal de complir amb els terminis legals i evitar els llargs períodes d'espera.

